

RUNAS TĒZES LZA PAVASARA PILNSAPULCĒ 2015. GADA 9. APRĪLĪ

Ojārs Spārītis

Augsti cienītā izglītības un zinātnes ministre Mārīte Seiles kundze, augsti godātais veselības ministr Gunti Belēviča kungs, mani godātie akadēmiķi, LZA korespondētājlocekļi, ārzemju un goda locekļi, LZA atbalstītāji un sponsori, Latvijas Jauno zinātnieku apvienības pārstāvji un viesi!

Šī nav parasta tikšanās reize. Ir 2015. gads un kopš janvāra mēs jau dzīvojam Latvijas akadēmiskās zinātnes romantiskās vēstures divsimtgades atceres noskaņās, pārdzīvojam par mūsu zinātnes skarbās tagadnes konvulsijām un nezināmās rītdienas gaidās bīstamies ilgtermiņā modelēt Latvijas zinātnes, ekonomikas un sabiedrības attīstības procesus.

Šodien, LZA pavasara pilnsapulces dienā, mēs pasakām skaļi visai Latvijas un arī starptautiskajai sabiedrībai par Latvijas akadēmiskās zinātnes divsimtgadi kopš Kurzemes Literatūras un mākslas biedrības nodibināšanas Jelgavā 1815. gadā, un saistībā ar to mēs izziņojam 2015. par *ACADEMIA-200* sasniegumu, pētījumu un drosmīgas turpmāko attīstības ceļu izlūkošanas gadu, kuram LZA kopā ar augstskolām, zinātniskajiem institūtiem un akadēmisko eliti ir sastādījuši cienījamu programmu. Šajā tehnoloģiskās

un gara gaismas gadā kā lielākie jūdžu stabi iezīmējas jau 15.–16. janvārī aizvadītā Kurzemes Literatūras un mākslas biedrības darbības un zinātniskās nozīmes izvērtēšanas konference, pēc pusotrām nedēļām — 20. un 21. aprīlī rīkojamā 14. Baltijas Intelektuālās sadarbības konference (uz kuru visi klātesošie tiek laipni aicināti), 10.–11. septembrī UNESCO un Latvijas mērogā svinamā Raiņa un Aspazijas simtpiecdesmitā gada diena un šo Eiropas mēroga domātāju gara lieluma daudzinašanai veltītais LETONIKAS ceturtais kongress. Tam sekos 1.–2. oktobrī iecerētā 27. Baltijas zinātņu vēstures konference ar nosaukumu “Zinātniskās biedrības, zinātņu akadēmijas, akadēmiskā sabiedrība Baltijā”, lai visu paveikto rezumētu Rudens pilnsapulcē 26. novembrī, ar LZA Lielajam medaļām godinot akadēmiķus Andri Šternbergu — Cietvielu fizikas institūta direktoru un Arvidu Barševski — Daugavpils Universitātes rektoru. Ikviens no Jums, saņemdam LZA izdoto un ar aktualizētu saturu papildināto 2015. gada gadagrāmatu, ir saņēmis arī *ACADEMIA-200* pasākumu programmu, lai, turot to pa tvērienu, varētu piedalīties nozīmīgākajos Latvijas akadēmiskās zinātnes pasākumos.

Šodien ar Latvijas akadēmiskās zinātnes vēsturē nozīmīgāko pētniecības un nozaru stratēģijas izcilnieku vārda balvām mēs godinām un sveicam tos Latvijas zinātniekus, kurus šiem pagodinājumiem ir izvirzījušas ZA nodaļas un apstiprinājis Senāts. Mums visiem ir liels gandarījums, piešķirot vārda balvas kā pieredzes bagātājiem, tā arī jaunajiem zinātniekiem, uzsverot tieši to ētisko atbildību, ko mūsdienu zinātnes sasnieguma autoram uzliek vārda balvā saglabātā zinātnieka piemiņas un veikuma nozīmīgums. Nenosaucot pirms laika visus apbalvotos, ar sevišķu gandarījumu Raiņa un Aspazijas gadā vēlos par izcilu veikumu salīdzināmās un cittaute literatūras izpētē ar Raiņa balvas piešķirumu sveikt Daugavpils universitātes profesoru, LZA korespondētājlocekli Fjodoru Fjodorovu.

Novērtējot akadēmiskā darba kvalitāti arī to zinātnieku veikumā, kuri ar milzu atbildību un avotos balstītu izpēti darbu ir sekmējuši fundamentālu monogrāfiju, rakstu tapšanu un zinātnisku projektu īstenošanos, mēs gūsim gandarījumu par piešķirtajiem LZA goda doktora grādiem, kuri reizē ar zinātniskās kvalitātes apliecinājumu gandarīs gan laureātus, gan sabiedrību. Ar pateicības vārdiem mēs atzīmēsim un sveicim Latvijas zinātnes filantropus un mecenātus, kuri, atbalstot progresīvu zinātni, stiprina sabiedrībā vienīgo pareizo domu, ka tikai jaunā idejā, svaigā teorijā un inovatīvā risinājumā slēpta garīgā enerģija var nest nozarei, sabiedrībai un valstij vislielāko pievienoto vērtību. Viņi ir mūsu vidū arī šodien un mēs priecājamies kopā ar jums — LZA Goda mecenāta nosaukuma īpašnieki, kuru vārdi vairs nevienam nav noslēpums — akciju sabiedrības “Grindeks” valdes priekšsēdētāji Kirov Lipmana kungs un veselības ministr Dr. Gunti Belēviča kungs, kurš esat bijis dāsns LZA projektu atbalstītājs tieši kā privātpersona.

Esmu pārliecināts, ka jūs visi esat ievērojuši LZA aktivitātes pieaugumu sabiedrisko mediju telpā, par ko liecina mūsu informā-

cijas operatīvā izplatīšana ar LZA mājaslapas, *Twitter* un *Facebook* kontu palīdzību, ar preses relizēm un tikšanās reizēm ar žurnālistiem, kuri redz, vērtē, izdara secinājumus par zinātnes dzīvotspēju, par tās finansējuma problēmām un informē sabiedrību par inovatīvo atklājumu zinātnisko, ekonomisko un sabiedrisko nozīmi. Pateicoties nacionālo un krievvalodīgo mediju pārstāvjiem par sekošanu Latvijas zinātnes pulsam, gribu paziņot, ka LZA ir paredzējusi balvu par atbildīgu un profesionālu veikumu zinātnes žurnālistikā un izsludinās konkursu, lai gadu mijā noskaidrotu zinātnei draudzīgākā medija un žurnālista vārdu.

Jau iepriekšējā un šī gada laikā mums — akadēmiskās vides pārstāvjiem — nācies asi diskutēt par valsts atbalsta formām, apmēru, kritērijiem un rezultātiem inovatīvas izglītības un zinātnes stimulēšanai valstī un noteikti nāksies to darīt arī turpmāk. Un mans uzskats, kuru jūs dzirdējāt pirms diviem gadiem par to, ka LZA loma ir stiprināma, ka Latvijas zinātnes administrēšanā ir iesaistāmi nozaru griezumā zinoši un ekonomiski domājoši speciālisti, nav mainījies. Tieši tāpēc vienīgo loģisko ceļu uz sekmīgu zinātnes administrāciju mūsdienu dinamiskajā laikmetā es saskatu tādā savas misijas apziņā, kādu mēs dzirdējam Organiskās sintēzes institūta laboratorijas vadītāja Edgara Sūnas vārdos, saņemot kārtējo diplomu par labāko izgudrojumu. Šis jaunais cilvēks, kurš no personīgās prakses izprot nozares struktūru funkcijas, to budžetēšanas principus un jaunu zinātnes kadru ataudzēšanas mehānismus, atzīst, ka paralēli zinātnei vēlas nodarboties ar zinātnes administrēšanu. Tad nu šis ir īstais un pēdējais laiks, lai zinātnes administrēšanā iesaistītos ar asu prātu un radošu enerģiju apveltīti zinātnieki, un mans vēlējums būtu — kaut tikai Jums pietiktu spēka kāpt stikla kalnā pie aizmigušās Saulcerītes, lai to atkarotu politiskās birokrātijas kraukļiem. Jo tikai gads ir atlicis līdz LZA struktūrvienību vēlēšanām un jau tagad es aicinu uz

zinātnes administrācijas skatuves parādīties zinātniekiem ar jaunu domāšanu un svaiģiem spēkiem.

Esmu gandarīts par LZA Prezidija un Senāta atbalstu mūsu kopīgajām iniciatīvām zinātnes racionālā un godprātīgā administrēšanā un solu, ka arī atlikušajā pilnvaru laikā atbalstīšu ikvienu akadēmisko profesionāļu iniciatīvu stiprināt zinātnes kapacitāti, ikvienu priekšlikumu piedalīties vietējos un starptautiskas sadarbības projektos, kas sniedz Jums akadēmisku rādījumu, piešķir jūsu darbam akadēmiskā konkurencē gūtu novērtējumu, kā arī piesaisti finansējuma avotiem tālāku pētījumu nodrošināšanai. Ja jau mums ir tik ļoti maz ko gaidīt no valsts izpratnes un pretimnākšanas ziņā, ka šīs cerības līdzinās uzrakstā uz Dantes Elles vārtiem paustajam spriedumam: "Tu, kas šeit ienāc — atstāj savas cerības ārpusē", tad mūsu izcilajiem prātiem un galvām ik dienas ir jādodomā par to, kā komercializēt zinātniskajos institūtos radušos izgudrojumus, kā attīstīt teorētiskās un fundamentālās zinātnes un piesaistīt tām autonomus finansējuma avotus, kā pašiem pieteikt zinātniskos atklājumus patentorganizācijās un kā pašiem pārdot pasaules industrijas milžiem Latvijas izgudrojumus, par kuru kvalitāti pasaule ir gatava maksāt. Lūdzu, iepazīstieties LZA mājaslapā ar maniem dienesta brauciena rezultātiem Uzbekijas Republikā un noticiet, ka ar Uzbekijas Zinātņu akadēmiju noslēgtais sadarbības līgums jums atver durvis auglīgai pētniecībai un sadarbībai ar plaukstošu, resursiem bagātu un ekonomiski aktīvu zemi. Taškentas Bioorganiskās ķīmijas un Genoma un bioinformātikas centra apmeklējums sniedza apbrīnas vērtu ainu par to, cik atvērtas kopīgiem projektiem ir laboratorijas un zinātnieku sirdis tajā zemē, par kuru Eiropā valda ļoti aptuveni priekšstati, bet kura īsā laikā ir spējusi uzcelt un aprīkot ar vismodernāko pasaules klases tehniku četrus tehnoloģiskos parkus, un par kādiem mēs bezcerīgi runājam ar valdību un sapņojam jau daudzus gadus.

Vērojot, cik neauglīga zinātnes attīstības kopainā ir humanitāro un sociālo zinātņu nevienlīdzīgā konkurence ar fundamentālajām un dabaszinātnēm par valsts piešķiramo finansējumu, un nenoliedzot, ka tieši humanitārajām un sociālajām zinātnēm ir gluži cita misija — stiprināt nācijas garīguma, kultūras un ētikas muskulatūru, domāju, ka tieši LZA var kļūt par to institūciju, kura ar izglītības un zinātnes ministra, ar Saeimas Izglītības, zinātnes un kultūras komitejas palīdzību rosinātu politiķu aprindas izšķirties par autonomu finansējumu sabiedrisko un humanitāro zinātņu Valsts Pētījumu programmām, vietējo un starptautisko grantu piešķirumam, kā arī cita veida attīstības dotācijām. Par to, vai tas darāms, gaidot Latvijas valsts simtgadi, vai veicams steidzamības kārtā, par to jālemj zinātniekiem Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļā, institūtos, augstskolās, bet neizdarāms tas nav. Vēl jo vairāk šādam solim rosina Izglītības un zinātnes ministrijas iecerētā VPP budžeta apgriešana par nākamajiem 15 % un neprognozējamais finansējums, kas torpedē jebkuru ritmisku darbu gan humanitārajās, gan dabaszinātnēs.

Atskatoties uz 2014. gadā LZA struktūru organizatoriskajā un saimnieciskajā darbībā paveikto, īsiem vārdiem varu raksturot aizgājušo kā labu gadu un par to pateikties LZA Prezidijam, Senātam, nodaļām, to vadītājiem un zinātniskajām sekretārēm, Lietu pārvaldei un LZA Valdei. Ir atjaunots Terminoloģijas komisijas darbs un tas ir vēl vairāk intensificējams, ar jauniem spēkiem ir papildinātas "LZA Vēstu" redakcijā, kā arī aktivizēta A un B sēriju krājumu izdošana, patīkama apjoma naudas balvas ir saņēmuši un vēl četrus turpmākos gadus saņems LZA Lielās medaļas ieguvēji, ar darba organizācijai nepieciešamu finansiālo nodrošinājumu var sekmīgi strādāt Latvijas Jauno zinātnieku apvienība.

Iepriekšējais gads sagādāja raizes LZA ēkas uzturēšanā, jo tās telpas pameta trīs zinātniskie institūti, atstājot ap tūkstoš kvad-

rātmetru biroju platību. Tomēr īsā laikā LZA Lietu pārvalde ir izremontējusi nolietotās telpas, atradusi tām jaunus nomniekus un spējusi sabalansēt budžetu, noslēdzot gadu ar pozitīvu bilanci. Kā jūs redzat, pilnsapulcei notiekot lielajā Konferenču zālē, tās atdzīvinašana un uzturēšana, kas nebūt nav rozēm kaisīts process, arī ir ieskaitāma LZA panākumos, kurus ir jāmācās par tādiem nostiprināt arī ilgākā laika periodā. Piesaistot telpu nomnieku un sponsoru līdzekļus, no LZA ēkas ceturtā līdz astoņpadsmitajam stāvam ir ievilkta ugunsdzēsības signalizācija, kas 1958. gadā ekspluatācijā nodotajai ēkai ir vērā ņemama investīcija. Un vēl — ne bez pārliecināšanas veiksme un vērā ņemamiem

argumentiem valsts ir piešķirusi līdzekļus LZA ēkas divu liftu iegādei un ar lepnumu varu teikt, ka iepirkuma procedūra norisinājusies bez tiesvedības un ar pirmo jauno liftu saskaņā ar grafiku jūs varēsiet vizināties jau 26. jūlijā, ar otru — 31. oktobrī. Tādējādi arvien vairāk apritē atgriežas Latvijas zinātnes administrēšanas ēka un tās struktūras. To pašu es novēlu arī Latvijas zinātnei.

Es ticu jūsu visu un ikviena individuālā talanta spēkam, zinātnieka intūīcijai un godaprātam, kas veido mūsu visu kolektīvo spēku. Un arī tajos brīžos, kad mēs meklējam kopīgu valodu un to atrodam, mēs esam spēks.

Es novēlu ikvienam darbīgu *ACADEMIA-200* gadu! Paldies jums.